

вмінь передавати інформацію у формі анотації, реферату, рецензії; формування вміння складати ділові папери різної спеціалізації. Ці напрямки, на нашу думку, сприятимуть студентам краще вивчити та зрозуміти українську мову, тому під час навчання викладачі повинні не тільки викладати матеріал, а й донести до кожного студента ціннісні орієнтації, життєві плани, мотиви, інтереси, а також це допоможе студентам краще розуміти рідну мову, поважати і цінувати своє минуле, традиції які створювались протягом багатьох століть. З цією метою ми проводимо " круглі столи ", конференції, виховні години, бесіди, або під час практичних занять виконувати вправи та творчі завдання, які сприятимуть виховному процесу.

Зважаючи на принципи гуманізму можна сказати, що кінцева мета навчально – виховного процесу – це коли кожен студент повноважений суб'єкт, який має право на самореалізацію.

Гуманізацію навчально - виховного процесу варто розуміти як перехід особистісне - орієнтованої педагогіки, що додає абсолютне значення особистій волі і діяльності тих, кого навчають.

Гуманізацію навчально - виховного процесу можна визначити як систему наукових теорій, що затверджує студента в ролі активного, свідомого, рівноправного учасника навчально- виховного процесу, що розвивається. Отже, гуманізація виховного процесу спрямована на створення таких форм, і методів навчання, які забезпечують ефективне розкриття індивідуальності студента – його пізнавальних процесів, власних якостей, а мета виховання полягає в тому, щоб кожен вихованець став особистістю, яка вміє висловлювати свої думки і самореалізуватися у наш час.

Література

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. Т. 2 – К., 1976.
2. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки: Посібник для вчителів. – Луганськ: Навчальна книга, 2004. – 84 с.
3. Державна національна програма "Освіта: Україна 21 століття". – К., 1991.
4. Ловянова І.В. "Ідеї гуманізму в науці і освіті: історія та сучасні технології"
5. Бахтін М. Г. "Гуманізм як принцип виховання сучасної молоді" / Вища освіта України № 1. 2007 ст. 117-119.
6. Бех І.Д. Особистісно-запропоноване виховання: шляхи реалізації / Рідна школа, 1999.– №12. с.13-16.

УДК 378.14

Путіловська Н.Б.

МІСЦЕ ВІЛЬНОГО ЧАСУ У ВСЕБІЧНОМУ РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається категорія вільного часу, яка будучи складовою частиною образу життя людей, вільний час детермінується під його впливом, змінюється кількісно і якісно, наповнюючись новим змістом на всіх етапах розвитку суспільства.

Категорія вільного часу була й залишається об'єктом глибокого вивчення філософів, економістів, соціологів, психологів, педагогів.

Будучи складовою частиною образу життя людей, вільний час детермінується під його впливом, змінюється кількісно і якісно, наповнюючись новим змістом на всіх етапах розвитку суспільства. Структура, зміст вільного часу прямо пов'язані зі своєю протилежністю - робочим, учбовим часом, тому що час не має абсолютного значення поза трудової, поза учбової діяльності. Звідси соціальні цінності, придбанні у вільний час, в побуті, людина вносить в виробничу сферу, учбову і навпаки; продуктивність використання вільного часу залежить від рівня розвитку соціально-культурної інфраструктури, від того, чи забезпечує вона людині можливість реалізувати свої інтереси, захоплення, розвивати творчі сили; використання вільного часу характеризується відношенням особи в цілому до життя.

Існують різні підходи у вивченні вільного часу, точки зору на структуру та зміст, функції та роль вільного часу. Явні розрізнення, що укладаються в категорію вільного часу, в значній мірі пов'язані з відсутністю чітких розмежувань таких понять, як «дозвілля», «відпочинок» і, власне «вільний час». Існує необхідність в їх уточненні та упорядкуванні.

Згідно вченню видатних російських фізіологів І.М.Сеченова та І.П.Павлова відпочинком називається такий діяльний стан організму, який спрямовано на усунення стомлення та відновлення його працездатності, тобто відпочинок - «це фізіологічне явище, стан організму, процес відновлювання сил...» [5,3].

Даючи психолого-педагогічне визначення поняттям, пов'язаним з вільним часом, Євтеєва Г.А визначає відпочинок як фізіолого-психологічну характеристику стану людини. Він «може здійснюватися і в складних заняттях (у визначених тимчасових та енергетичних межах), в активних формах, інакше кажучи, шляхом переключення з одних занять на інші» [1].

Існують і інші думки. Наприклад А.Б.Міллер вважає, що відпочинок - це діяльність, яка здійснюється на підставі вільного вибору [2] і розглядає його як сферу розширеного відтворення трудового потенціалу.

Повертаючись до психолого-педагогічного підходу під відпочинком ми розуміємо фізіологічний стан людини, спрямований на відновлення сил, налагодження нормального функціонування всієї системи організму, зняття втомленості, викликаної працею, навчанням. Відпочинок передбачає зміну одного виду діяльності іншим в залежності від схильностей, бажань, інтересів людини.

В сучасних умовах все більшої концентрації виробництва, прискореного темпу та ритму життя, великої кількості чуттєвих та зорових подразників, численної інформації і т.п. людина втомлюється не стільки фізично, як це було в минулому, скільки психічно. Із зменшенням обсягу фізичної праці непомірно збільшилось навантаження на психіку людини. Однак, думка, що повний спокій, наприклад, лежання, є справжнім відпочинком, помилкова. Людина звично спить 7-8 годин. Цього цілком достатньо, щоб організм відновив свої фізичні сили. В інший же час активний відпочинок - кращий метод зняття втомленості.

Центральним у дослідженнях багатьох вчених є категорія вільного часу. У залежності від підходів до цього питання виводяться відповідні функції вільного часу, структури основних видів діяльності, змістовне наповнення різних форм проведення вільного часу.

Вчені В.П.Андрущенко, М.І.Горлач та ін. визначають вільний час, як частину неробочого часу, якою людина розпоряджається і яка використовується ним для вільної діяльності, всебічного розвитку духовних та фізичних сил, творчості [7].

Дане визначення підкреслює роль вільного часу як необхідної умови розвитку особи.

Враховуючи конкретно-історичні умови, а також суспільний характер вільного часу, видний вчений В.Д.Патрушев розробив класифікацію вільного часу і конкретизував визначення цього поняття. Даючи визначення, він, насамперед, відзначив специфічну соціальну роль вільного часу: «Частина неробочого часу, призначена для фізичного, інтелектуального розвитку працюючих та відпочинку». І далі він додає, що «вільний час - необхідна умова розширеного духовного виробництва»[4].

В.Д.Патрушев також приділяв велику роль соціальній функції вільного часу. Він конкретизував визначення вільного часу у відповідності з етапами розвитку суспільства, виділив основні види занять у вільний час.

В 60-ті роки має місце погляд на природу вільного часу як економічну категорію. Вивчення вільного часу велось в рамках неробочого часу і носило переважно економічний характер. В цей час розвивалась ідея про те, що діяльність людини поза сферою праці також має економічний зміст, про реальність в найближчому майбутньому процесу

стирання різниці між робочим і вільним часом в результаті перетворення праці до рівня творчості.

Ця думка заснувалась на класовому підході і підтримувала теорію розвитку комуністичної формації як найвищої стадії розвитку суспільства. Підходячи до цієї теорії критично, для нас цінні дані праці насамперед тим, що вільному часу в той період надавалось особливе значення. Воно виступало однією з умов всебічного розвитку особи.

Сьогодні, вивчаючи проблему вільного часу, з одного боку можна зазначити про його нестачу, з іншого – про надмірність. Нестача вільного часу небезпечна не тільки тим, що призводить до скорочення затрат часу на необхідні заняття, але і тим, що пов'язана з повним випадінням деяких важливих видів діяльності та дезорганізацією дозвілля в цілому. З іншого боку можна звернути увагу на надмірність вільного часу у деяких груп населення.

Англійський соціолог С.Б.Ліндер зазначає поверховість загально розповсюджені думки, згідно з якою в процесі науково-технічного прогресу у людей виявляється все більше вільного часу. Він дотримується думки, що при збільшенні маси споживчих товарів та послуг зростає необхідний час на їх споживання [1]. У зв'язку з цим виникає загальний дефіцит часу, який породжує спішність, скорочує та раціоналізує спілкування, оголює цілеспрямованість та утилітарність навіть приятельських неформальних відношень.

Е.В.Соколов пропонує свою точку зору, в якій виділяє дві тенденції: раціоналізацію дозвілля і романтизацію. Він вважає, що романтична настанова на дозвілля передбачає часткову відмову від його планування, економії, щільності, об'єктивної оцінки якості. На його думку романтичне дозвілля в сучасних умовах можливо в трьох основних варіантах:

1. в домашньому сімейному колі,
2. вихід за межі повсякденного оточення в сферу цілковито нового та невідомого,
3. як свідомо прийнята психологічна настанова, що вимагає ігрової поведінки [6].

Сьогодні в період глибоких змін всіх сторін життя, відходу від уніфікованих форм життєдіяльності всього суспільства і індивіда, роль вільного часу значно зростає. Якщо проаналізувати вибір форм та стилів проведення вільного часу людини, то цей вибір лежить з одного боку в напрямку занять переважно рекреаційного характеру, на рівнях більш-менш пасивного відпочинку, розваг, в цьому напрямку здійснюється споживання культури, а не її створення. З другого - це елементарні форми освіти, навчання. Цей напрямок в більшості своїй притаманний молоді, що навчається, а саме студентству, учнівській молоді. З третього – це піднесена діяльність, яка вимагає більш високого рівня розвитку мотивації і здібностей, включає до себе різні види художньої, технічної діяльності, самоосвіту, громадську діяльність і націлена на розвиток здібностей до відтворення та створення духовних цінностей.

Якщо розглянути студентську молодь як специфічну соціально-вікову категорію, то можна виділити такі її ознаки: вона перебуває в стані отримання майбутньої спеціальності, свідомого навчання, її спілкування відбувається в молодіжному середовищному просторі. Студентська молодь має відповідну свободу та можливість (на відміну від молодших вікових категорій) розпоряджатися за своїм бажанням вільним часом та обирати стилі і форми дозвілєвої діяльності.

Які ж дозвілєві пріоритети обирає сучасна українська студентська молодь? В процесі дослідження нами з'ясувалося, як студентська молодь проводить свій вільний час. Заняття, які найбільш популярні серед студентів, за результатами нашого дослідження, – це відвідування молодіжних кафе, барів, дискотек, вечірок, кінотеатрів. Це становить 28% опитаних. Спілкування з друзями обрало 26% опитаних. Пасивний відпочинок вдома визначили 20% опитаних студентів. 10% студентів в вільний час відвідують інтернет-клуби, бібліотеки, читальні зали тощо, займаються спортом 4%, люблять читати 3%, займаються художньою, технічною творчістю в гуртках, об'єднаннях

4% і громадською діяльністю 2%. Інші види діяльності обрали 3% опитаних студентів. Результати опитування свідчать про те, що на першому місці студентської молоді стоять заняття розважального характеру. Другу позицію "спілкування з друзями" можна поєднати з першою тому, що вони не виключають одна одну. Таким чином можна зазначити, що більшість студентів (54% опитаних) віддає перевагу неформальному спілкуванню з однолітками в процесі занять відновлюючого характеру. Ці заняття не несуть творчого, піднесеного характеру.

Хоча студентство і вважається досить активною соціальною і віковою категорією, пасивний відпочинок обирає майже кожний п'ятий студент. Пояснити це можна, з одного боку тим, що у частини молодих людей не вироблені активні стилі проведення вільного часу і сучасну молодь можна розглядати як досить інертну та пасивну, з іншого – це свідчить про недоліки діяльності сучасних культурно-дозвіллевих закладів, діяльність яких спрямована, в більшості, на роботу з дітьми. Не в повній мірі займаються організацією дозвілля і вищі навчальні заклади. Опитування показали, що один студент з десяти проводить вільний час в бібліотеках, інтернет-клубах, комп'ютерних класах, читальних залах заради поглиблення знань, виконання різних завдань, самоосвіти. І дійсно сучасна вища освіта вимагає від майбутнього фахівця багато самостійних завдань, вмінь працювати з джерелами інформації.

Навчання в вищому навчальному закладі пов'язане з монотонним сидінням на лекціях, в лабораторіях тощо. Для відпочинку від цього можуть бути заняття спортом, тим більше що можливості для цього є і в навчальних закладах. А чи використовують студенти такі можливості. Нажаль, спорт як вид дозвілля, обрали всього 4% опитаних студентів. Це свідчить про те, що спортивні захоплення ще не стали в свідомості українців і студентів в тому числі, в ряду важливих пріоритетів.

Читання літератури завжди було найрозповсюднішим і улюбленим заняттям за всі часи. Але сьогодні ситуація змінилася. З одного боку розповсюдження інших джерел інформації: електронні (комп'ютер, відео) з іншого - розширення можливостей і оновлення змісту вже відомих, таких як телебачення, кіно, радіо, печатна періодична продукція призвели до різкого радіння інтересу до читання майже усіх категорій населення. І результати наших досліджень підтверджують це. Читання, як улюблений вид дозвіллевої діяльності обрали всього 3% опитаних студентів.

Нові сучасні умови життя розкрили перед індивідом свободу в виборі улюблених занять, стилю життя, дозвіллевих пріоритетів та можливостей, але, нажалі, сьогодні практично зруйноване організовану систему педагогічного керівництва творчою діяльністю людини, особливо дорослої в вільний час. Це позначилося і на виборі дозвіллевих занять студентів. Всього 4% опитаних молодих людей займаються художніми та технічними видами діяльності, тобто відвідують гуртки, клуби за інтересами, об'єднання.

Надмірна політизація в суспільстві своєрідно сказалася на поведінці студентської молоді. За результатами опитування всього 2% студентів бажають і займаються громадською діяльністю, але це ще не означає їх політичну активність. Сучасна молодь відрізняється дуже пасивним відношенням до політичних подій.

Взагалі можна зробити висновок, що сучасна студентська молодь живе в своєму форматі, який вирізняє її від іншого соціального середовища. Набуваючи знань, умінь та навичок, вона окреслила своє спілкуванням в мікро групах на основі споживання суто молодіжних культурних цінностей та задоволення особистісних інтересів.

Література.

- 1.Евтева Г.А. Психолого-педагогические основы использования свободного времени: Автореф.дис....доктора пед.наук.-М., 1980.-35с.
- 2.Миллер А.Б. Планирование рекреационной деятельности в регионе: Автореф.дис....канд. экон. Наук. –СПб., 2004.-17с.
- 3.Павлов И.П. Полн. Собр. Соч., Изд.2.Т.3.Кн.2.-410с.

4. Патрушев В.Д. Удовлетворенность свободным временем как социальный показатель // Соц. Иссл.-2002. №1. С.52-60.
5. Сеченов И.М. Избр. произведения.-М.,1953.-252с.
6. Соколов Э.В. Рациональное использование времени и культура досуга // Социология культуры. Методология и практика культурно-просветительной работы. -Л.: ЛГИК, 1982. С.15-25.
7. Социальная философия. Учебник // Под общей редакцией Андрущенко В.П., Горлача Н.И. // Киев-Харьков: Издательский центр "Единорог", 2002.-736с.

УДК 37.014.521+371:504

Саєнко Т.В., Познанська О.В.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглядаються педагогіка і екологія, що у розумному синергетичному синтезі в сучасних умовах, мають великий шанс виявитися найдієвішим знаряддям у підготовці майбутнього мудрого покоління, що подолає екологічні глобальні та регіональні проблеми.

Розуміння та відчуття сенсу існування, тобто, життя, означає, що людина з честю виконує своє земне покликання. Але в цьому розумінні і чутті вся проблема. Згадаймо дитинство: навколо все величне, прекрасне, загадкове, світ видається чудовим. В цей період активно розвивається наша природна абсолютна свідомість: радіємо життю, воно бачиться вічним, нескінченним. Ми єдині з усім живим, обожнюємо тварин, дивуємось рослинам, зачаровані квітами, дорослі – найкращі друзі, чуйні, привітні, з кмітливим, допитливим розумом, невтомні у діях, праці, винаходах, творінні, довіряємо їх досвіду, таланту, вчимося у них. Приклад старших – це перші педагогічні уроки з високим коефіцієнтом корисної дії, ще не внесені до планів та розкладів, але всмоктані дитячим еством назавжди. Це природне, екологічне навчання, що залежить від оточення, соціуму, умов, які зустрічають нас на початку вирію життя.

Настає час формальної освіти: приходимо до школи, вищого навчального закладу (ВНЗ). У стосунках все менше природи, але більше прагматизму, бюрократії, з'являється жорстокість. Множаться обов'язки, надмірні вимоги, претензії, дорослі активно підключають молодь до соціальної ієрархії, де взаємини між людьми іноді нагадують диких тварин – перемагає сильніший, витриваліший, спритніший. Життя примушує розрізняти особливості людського гонору, стану суспільства, його вимог, неписаних правил. Етика, мораль не в моді, а краса зовнішнього світу затьмарюється дрібним, буденним, пересічним. Абсолютна свідомість покривається, як пилом, товстим шаром відносної, через яку ми втрачаємо зв'язок з Величним, Вічним, Святим.

Зростання відносної свідомості позбавляє людину спокою, рівноваги, гармонії зі світом, із собою, оскільки веде до втрати природних, як правило, чудових властивостей, здібностей, перетворює особистість, яка, можливо, й не сформувалася, на постійного споживача, що не набув відчуття доцільності свого існування, перетворився на вічного заробітчанина, шукача вигоди, старателя матеріальних цінностей. Феномен життя його не цікавить, бо не входить до кола обмежених інтересів, де першочергове значення набули статки, прибутки, пристрасть до примарливої зверхності над усім живим.

З таким обмеженим внутрішнім світом людина прийшла до екологічної кризи, якої не знала усі попередні тисячі років свого існування. Колись навчання автоматично означало вихованість, високу культуру, толерантність, повагу до всього живого і неживого, тобто, природного. Нині все навпаки: при великій кількості освічених людей ми маємо високу деградацію земель, надмірні викиди шкідливих речовин, використання найсучасніших наукових відкриттів у цілях, що ведуть до знищення довкілля, людини, становлять реальну загрозу для майбутніх поколінь. Це зворотний бік цивілізації, що є